

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК СУЧАСНЕ ЯВИЩЕ : ВИЗНАЧЕННЯ Ї ОСНОВНІ РИСИ

Ткачова Олена Вікторівна,

канд. юрид. наук, доц.,
доцент кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків
e-mail: sunspring0805@gmail.com
ORCID 0000-0002-4600-9268

У статті проаналізовано сучасну ситуацію у світі з позицій поширення такого негативного явища, як транснаціональна організована злочинність. Доведено, що у зв'язку зі скороченням часу потрапляння до іншої країни, а в країнах ЄС – ще й через усунення необхідності проходження митного контролю, злочинцям легше не тільки швидко і безперешкодно потрапити, так би мовити, в іншу частину півкулі, а й перемістити, сховати чи приховати заборонений товар, зброю тощо.

Обґрунтовано, що транснаціональна організована злочинність являє собою один із вищих рівнів кримінальної еволюції, якісно нову форму розвитку організації злочинності. Їх антисоціальна, протиправна діяльність виходить за межі території її юрисдикції однієї держави, а суб'єктами є стійкі злочинні організації, діяльність і сфера впливу яких поширюється не на одну, а на декілька країн, в суміжні держави, регіони тощо. Вони діють у різних регіонах світу, мають певну спеціалізацію, використовують різноманітні методи, прийоми (шантаж, залякування, корупційні схеми), а об'єднує їх спільна мета – отримання надвисокого (максимального) прибутку з одночасним забезпеченням мінімального ризику.

Ключові слова: транснаціональна організована злочинність; терористичні організації; методи; IT-сфера; новітні технології.

Постановка проблеми. Сьогодні в усьому світі дуже стрімко відбуваються певні процеси в усіх сферах життя: прибираються кордони, що сприяє прискоренню торгівлі, пересуванню людей і товарів з однієї точки планети в іншу, зменшенню часових проміжків, необхідних для подолання певних відстаней, розширенню зав'язків тощо. Звісно, все це сприймається як позитивне явище. Проте існує і його зворотний бік. Йдеться про те, що цими перевагами можуть користуватися не лише пересічні громадяни, а й ті, хто порушує закон (і це по-перше). Більш того, через скорочення часу потрапляння

до іншої країни, а в країнах ЄС ще й через усунення необхідності проходження митного контролю, злочинцям легше не тільки швидко й безперешкодно потрапити, так би мовити, в іншу частину півкулі, а й сховатися чи приховати заборонений товар тощо. Крім того, потужний поштовх не тільки законній торгівлі, а й злочинній діяльності дали глобалізація та розвиток сучасних технологій. Зокрема, методи, методики, програми, що використовуються в сучасній банківській справі, як наголошують науковці, полегшили реалізацію міжнародних злочинних угод, а революція у сфері електроніки надала злочинцям, у тому числі й злочинним організаціям, доступ до нових засобів і способів отримання коштів.

До того ж усе помітнішим стає те, наскільки різний рівень життя і дотримання прав і свобод людини в розвинених державах і країнах так званого третього світу. На тлі цього не тільки поживається міграція, а й зростає кількість таких злочинів, як торгівля людьми.

Не менше занепокоєння викликає й той факт, що у світі не припиняються збройні конфлікти. Більш того, чи не щороку з'являються нові гарячі точки, які є причиною налагодження нових каналів торгівлі зброєю (до речі, останнє є вкрай актуальним для нашої країни, беручи до уваги ситуацію на Донбасі). Усе це дає підстави стверджувати, що на сучасному етапі розвитку людства злочинність характеризується якісними перетвореннями, що знаходить прояв у появі нових видів злочинів, зростанні масштабів, зухвалості й жорстокості дій злочинців, проникненні злочинності в усі структури суспільства і держави, підвищенні рівня її організованості та розширенні міжнародного «співробітництва».

Таким чином, аналіз методів протидії транснаціональній злочинності набуває все більшої актуальності. У той же час варто погодитися з Г. П. Жаровською, що «нині транснаціональна організована злочинність – це найбільш складний об'єкт для наукового дослідження в силу своєї багатогранності та тотальної антипрозорості» [1].

Мета статті – вивчення такого сучасного явища, як транснаціональна

організована злочинність, виокремлення її ознак.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Транснаціональна злочинність як явище ставала предметом вивчення українських і зарубіжних учених. Так, визначенню понять «міжнародна злочинна діяльність», «міжнародна організована злочинність», «організована міжнародна злочинність», «організована злочинність трансконтинентального характеру», «транснаціональна злочинність», «транскордонна злочинність» присвятили свої праці такі вчені, як П. Д. Біленчук, В. М. Волженкіна, П. І. Гришаєв, Н. С. Карпов, О. І. Леженіна, В. В. Меркушин, Р. А. Мюллерсон, В. П. Панов та ін. Крім того, цей різновид злочинності як феномен був у центрі уваги вітчизняних і зарубіжних науковців, серед них І. М. Баранник, А. М. Глінкін, В. О. Глушков, С. Є. Еркенов, Г. А. Зорін, Б. І. Калачов, Л. Л. Каневський, М. В. Корнієнко, А. В. Кофанов, С. В. Максимов, В. В. Меркушин, Ч. О. Мустафаєв, І. В. Пшеничний, А. Л. Репецька, О. В. Танкевич, В. В. Устинов, В. А. Яценко та ін.

Виклад основного матеріалу. Як уже наголошувалося, на сучасному етапі розвитку світового співтовариства через пожвавлення процесів глобалізації, розширення зв'язків між державами і континентами, так зване стирання кордонів, а також постійно триваючі конфлікти неабияких масштабів набувають торгівля людьми, зброєю, кіберзлочини, проникнення і пошкодження серверів державних установ і спецслужб. Якщо раніше такі дії здебільшого вчинялися в розвинених країнах, де накопичувалися значні кошти, збиралася різноманітна, в тому числі й компроментуюча чи надсекретна (переважно стосовно новітніх розробок, у тому числі і надсучасних технологій і озброєння) інформація, то нині географія їх вчинення значно розширилася. Звісно, такий стан справ не може задовольняти світову спільноту. Саме це й зумовило необхідність звернення до окресленої теми.

Приступаючи до висвітлення проблеми, передусім вкажемо, що визначення поняття «транснаціональна організована злочинність» було надано ще 1988 р. на Міжнародному симпозиумі по організованій злочинності. На

переконання світової спільноти, транснаціональна організована злочинність – це «будь-яка постійна участь групи людей або організації у злочинній діяльності, головна мета якої – отримувати прибуток всюди, незважаючи на наявність національних кордонів» [7, с. 222].

Уже виходячи з цього можна зробити висновок, що головна мета діяльності таких організацій – гроші, точніше їх отримання, бажано у надвеликих розмірах, тобто надзбагачення. Наведене повністю узгоджується з дефініцією, наданою транснаціональній злочинності під час Всесвітньої конференції в Неаполі у 1994 р. Так, згідно з документами, прийнятими за її підсумками, транснаціональна організована злочинна діяльність розуміється як здійснення злочинними організаціями незаконних операцій, пов'язаних з переміщенням потоків інформації, грошей, фізичних об'єктів, людей, інших матеріальних і нематеріальних засобів через державні кордони з метою використання сприятливої ринкової кон'юнктури в одній або кількох іноземних державах для отримання суттєвої економічної вигоди, а також для ефективного ухилення від соціального контролю за допомогою корупції, насильства і використання значних відмітностей у системах кримінального правосуддя різних країн [8]. Учасники конференції також акцентують на тому, що мета діяльності згаданих організацій – це отримання суттєвої економічної вигоди. Однак ми звернемо увагу на інші характеристики, а саме ефективне ухилення від соціального контролю за допомогою корупції, насильства і використання значних відмітностей у системах кримінального правосуддя різних країн. Вбачається, що насильство, корупція (підкуп чи отримання від можновладців схильності за певну суму) у діяльності таких організацій мають викликати занепокоєння і настороженість. Пояснимо нашу точку зору.

Схильність до насильства, жорстокість і прагнення досягти мети за будь-яку ціну зумовлюють «зрощення» транснаціональних злочинних організацій з терористичними угрупованнями. Проте, якщо транснаціональні злочинні структури мають на меті власне збагачення (отримання користі), то міжнародні терористичні організації збувають зброю чи здійснюють наркоторгівлю задля

фінансового забезпечення своєї діяльності, яка спрямована, навіть підпорядкована, на досягнення політичної мети – вплинути на національну політику, змінити політичний курс держави тощо. Причому така діяльність інколи поєднана з використанням тактики терору, що, на наш погляд, слід визнати найнебезпечнішим явищем, що становить загрозу безпеці держави, життю і здоров'ю окремої людини. Вказане набуває актуальності на тлі того, що випадки вчинення терактів почастишали, а кількість їх жертв інколи жахає, бо становить сотні, іноді тисячі осіб.

З огляду на це можемо виокремити найважливіші ознаки транснаціональної організованої злочинності: 1) велика кількість осіб, які беруть участь у її діяльності (які, до речі, можуть бути громадянами як однієї, так і декількох держав); 2) різноманітність об'єктів злочинної діяльності, до складу яких, на чому нами вже акцентувалося, входить інформація, зброя, наркотики тощо (їх перелік широкий), а також наявність суб'єктів, які потрапляють до сфер злочинної діяльності, – людей; 3) інструментом і наслідком злочинної діяльності виступає корупція; 4) використання прогалин систем кримінального законодавства різних країн; 5) вдавання до силових методів, погроз, шантажу, корупційних схем, підкупу задля досягнення мети – збагачення.

Звісно, реалії сьогодення, у яких багато що змінюється, трансформується, набуває нових якостей, відобразилися й змісті і суті явища, що розглядається. Як відмічає Г. П. Жаровська, для сучасної транснаціональної організованої злочинності характерні такі ознаки, як: 1) інтернаціональність, тобто до її складу «входять представники різних національностей, що є природнім і не перешкоджає реалізації злочинних схем, злочинів, у той же час в її рамках можуть існувати і організації, які створені за етнічною ознакою, але і в цих випадках злочинні зв'язки є інтернаціональними» [1]; 2) «структурованість: транснаціональні злочинні організації мають складну структуру взаємозв'язків з іншими соціальними інститутами, всередині організацій має місце жорстка ієрархія; 3) «гнучкість: здатність транснаціональних злочинних організацій до

активної співпраці з іншими соціально-політичними інститутами, до проникнення в законні інститути для отримання переваг і преференцій у процесі реалізації злочинних схем; 4) силові методи вирішення проблем: транснаціональні злочинні організації використовують силу, погрози, шантаж з метою розв'язання проблем, які перешкоджають реалізації злочинних схем; 5) злочинна інноваційність: транснаціональні злочинні організації використовують передові інформаційні техніко-технологічні інновації з метою досягнення мобільності, ефективної комунікації для здійснення фінансових операцій і контролю; 6) швидкість та мобільність: транснаціональні злочинні організації є мобільними з погляду переміщення в межах регіону, в якому реалізуються злочинні схеми, національні кордони не є в цьому перешкодою, сучасні транспортні засоби, міжнародні логістичні коридори створюють умови для швидкого переміщення, транспортування та комунікації; 7) контроль: транснаціональні злочинні організації намагаються здійснювати тотальний контроль над певною сферою кримінальної діяльності, при цьому з конкурентами ведеться жорстка боротьба, що нерідко призводить до тотальних кримінальних конфліктів; 8) адаптація: транснаціональні злочинні організації швидко адаптуються до економічних, політичних, юридичних, митних умов, у яких вони діють, використовують прогалини у законодавстві, неузгодженість дій правоохоронних органів з метою реалізації злочинних схем; 9) мотиви злочинної діяльності: переважним мотивом для злочинної діяльності є збагачення, тобто корисливий мотив провідний у дії транснаціональних злочинних організацій» [1].

Незважаючи на те, що науковець наводить ширший перелік рис сучасної транснаціональної організованої злочинності, на перших позиціях залишаються мета, якою є збагачення, використання прогалин систем кримінального законодавства різних країн, вдавання до силових методів, погроз, шантажу, корупційних схем, підкупу задля досягнення мети своєї діяльності.

У контексті наведеного варто окремо зупинитися на тому, що коли мова йде про те, що транснаціональна організована злочинність, вдаючись до

силових методів, погроз, шантажу, корупційних схем, підкупу, частіш за все взаємодіє з терористичними організаціями, про що вже йшлося вище. Як відмічає В. В. Колосков, «...за інформацією національних правоохоронних органів і міжнародних спеціалізованих структур, еволюція злочинності на сьогодні свідчить про тенденцію до тісної взаємодії, симбіозу, взаємопроникнення і, навіть, злиття окремих терористичних і організованих злочинних структур, що спеціалізуються на наркобізнесі, торгівлі зброєю, людьми та ін.» [3, с. 29]. На переконання Є. Д. Скулиша і В. О. Глушкова, «на сьогодні важко визначити, за що фактично борються чеченські терористи – за національну незалежність чи за збереження можливості продовжувати прибутковий злочинний промисел» [4, с. 3–8]. Так само не можна однозначно сказати і про «мотиви діяльності терористичної організації «Ісламський рух Узбекистану», яка контролює торгівлю наркотиками у регіоні, алжирської «Збройної ісламської групи», що діє в Європі як така, що «частково здійснює тероризм, частково кримінал» [5, с. 31–33], терористичних угруповань «Сірі вовки» (Туреччина), «Країна басків і воля» (Іспанія), «Червоні бригади» (Італія) та деяких інших, що займаються наркобізнесом, який виступає джерелом фінансування їх діяльності». Ці приклади підтверджують еволюцію сучасної транснаціональної організованої злочинності й наявність окремих випадків, коли кримінальні структури керуються не лише економічними, а й окремими політичними мотивами у своїй злочинній діяльності».

Звісно, такий стан справ не може не лякати. Вбачається, що світова спільнота має не лише об'єднати зусилля, а й віднайти нові дієві методи і механізми запобігання їй. На наш погляд, стануть у нагоді сучасні досягнення, розробки в ІТ-сфері, спільні операції спецпідрозділів і спецслужб декількох країн.

Висновки. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що на сучасному етапі розвитку суспільства під транснаціональна організована злочинність являє собою один із вищих рівнів кримінальної еволюції, якісно нову форму розвитку організації злочинності, їх антисоціальна, протиправна діяльність виходить за

межі території і юрисдикції однієї держави, а суб'єктами є стійкі злочинні організації, діяльність і сфера впливу яких поширюється не на одну, а на декілька країн, суміжні держави, регіони тощо. Вони діють у різних регіонах світу, мають певну спеціалізацію, використовують різноманітні методи, прийоми (шантаж, залякування, корупційні схеми), а об'єднує їх спільна мета – отримання надвисокого (максимального) прибутку з одночасним забезпеченням мінімального ризику.

Крім того, нині існують сприятливі умови для поповнення лав транснаціональних злочинних і терористичних організацій, збільшення їх кількості. Однак, як справедливо відзначають Є. Д. Скулиш і В. О. Глушков, «реальна ситуація, що відображає ефективність спільної боротьби з транснаціональною злочинною діяльністю, характеризується тим, що можливості правоохоронних органів, як правило, обмежені кордонами держав, у той час як злочинні організації поширюють свої зв'язки далеко за межі цих кордонів. Цю ситуацію необхідно змінити, розширивши сферу міжнародного співробітництва правоохоронних органів різних країн. Для цього необхідна, з одного боку, правова база для здійснення спільної боротьби з цим явищем, а з іншого – вироблення конкретних форм і програм спільних дій» [5].

Список літератури

1. Жаровська Г. П. Транснаціональна злочинність: джерела, ознаки, структура взаємозв'язків. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2013. Вип. 660. *Правознавство*. URL : <http://lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/660/19.pdf> (дата звернення: 20.04.2021).
2. Устинов В. В. *Международный опыт борьбы с терроризмом: стандарты и практика*. Москва : Юрлитинформ, 2002. 560 с.
3. Колосков В. В. Наркобізнес як складова транснаціональної злочинності та терористичної діяльності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2006. Спецвип. № 2. С. 25–31.
4. Развитие связей между транснациональной преступностью и международным терроризмом. *Борьба с преступностью за рубежом*. 2003. № 7. С. 3–8.
5. Скулиш Є. Д., Глушков В. О. Поняття транснаціональної організованої злочинності та її співвідношення з тероризмом. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 190–194.
6. Расюк Е. В. Кримінологічна характеристика та запобігання транснаціональному нарко-бізнесу в Україні : дис.... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2005. 324 с.
7. A Paper for the First International Symposium on Organized Crime, St. Cloud, France, May 1988. *International Documentation on Organised and Economic Crime*. USA, Lexington Books, 1988. 726 p.
8. Conclusions and recommendations of the international conference on preventing and controlling money-laundering and the use of the proceeds of crime: a global approach. URL:

<http://www.imolin.org/imolin/courmaye.html> (дата звернення: 20.04.2021).

Ткачова Е. В., канд. юрид. наук, доц., доцент кафедри кримінології та уголовно-виконавчого права, Національний юридический університет імені Ярослава Мудрого, Україна, г. Харків.

e-mail: sunspring0805@gmail.com ; ORCID 0000-0002-4600-9268

Транснаціональна організована преступність як сучасне явище: визначення та основні риси

В статті проаналізована сучасна ситуація в світі з позицій розповсюдження такого негативного явища, як транснаціональна організована преступність. Доведено, що через зменшення часу потрапляння в іншу країну, а в країнах ЄС ще й усунення необхідності проходження митного контролю, злочинцям легше не тільки швидко та безперешкодно потрапити, так сказати, в іншу частину півкулі, але й переміститися, сховатися чи приховати заборонені товари, зброю тощо.

Обґрунтовано, що транснаціональна організована преступність представляє собою один із вищих рівнів еволюції злочинної організації, якісно нову форму розвитку організації злочинності, її антисоціальна, протиправна діяльність виходить за межі території та юрисдикції одного держави, а суб'єктами є стійкі злочинні організації, діяльність та сфера впливу яких розповсюджується не на одну, а декілька країн, співдружних держав, регіонів та тому подібне. Вони діють в різних регіонах світу, мають певну спеціалізацію, використовують різні методи, прийоми (шантаж, залякування, корупційні схеми), а об'єднує їх загальна мета – отримання надзвичайно високого (максимального) прибутку з одночасним забезпеченням мінімального ризику.

Ключові слова: транснаціональна організована преступність; терористическі організації; методи; ІТ-сфера; новітні технології.

Tkachova O. V., PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Criminology and Penal Law, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv.

e-mail: sunspring0805@gmail.com ; ORCID 0000-0002-4600-9268

Transnational organized crime as a modern phenomenon: definitions and main features

The article analyzes the current situation in the world from the standpoint of the spread of such a negative phenomenon as transnational organized crime. It has been proven that by reducing the time of entry into another country, and in EU countries also by eliminating the need for customs control, it is easier for criminals not only to quickly and unhindered to get, so to speak, to another part of the hemisphere, but also to move, hide or hide goods, weapons, etc. In addition, a powerful impetus to criminal activity was given by globalization, the development of modern technologies, in particular, methods, techniques, programs used in modern banking, facilitated the implementation of international criminal agreements, and the electronics revolution gave criminals, including criminal organizations, access to new means and methods of obtaining funds.

It is substantiated that transnational organized crime is one of the highest levels of criminal evolution, a qualitatively new form of crime organization, their antisocial, illegal activities go beyond the territory and jurisdiction of one state, and the subjects are sustainable criminal organizations, whose activities and spheres of influence applies not to one but to several countries, neighboring states, regions, etc. They operate in different regions of the world, have a certain specialization, use various methods, techniques (blackmail, intimidation, corruption schemes), and are united by a common goal – to obtain a very high (maximum) profit while ensuring minimal risk.

Key words: transnational organized crime, terrorist organizations, methods, IT sphere, latest technologies

References

1. Zharovska, H.P. (2013). Transnatsionalna zlochynnist: dzherela, oznaky, struktura vzaiemozviakivz. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu, issue 660. Pravoznavstvo*. URL: <http://lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/660/19.pdf> [in Ukrainian].
2. Ustinov, V.V. (2002). *Mezhdunarodnyj opyt bor'by s terrorizmom: standarty i praktika*. Moscow: Yurlitinform [in Russian].
3. Koloskov, V.V. (2006). Narkobiznes yak skladova transnatsionalnoi zlochynnosti ta terorystychnoi diialnosti. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Spetsvyp, 2, 25–31*. [in Ukrainian].
4. Razvitie svyazey mezhdru transnatsional'noj prestupnost'yu i mezhdunarodnym terrorizmom. (2003). *Bor'ba s prestupnost'yu za rubezhom, 7, 3–8*. [in Russian].
5. Skulysh, Ye.D., Hlushkov, V.O. (2012). Poniattia transnatsionalnoi orhanizovanoi zlochynnosti ta yii spivvidnoshennia z teroryzmom. *Pravo i suspilstvo, 2, 190–194*. [in Ukrainian].
6. Rasiuk, E.V. (2005). Kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannia transnatsionalnomu narko-biznesu v Ukraini. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
7. A Paper for the First International Symposium on Organized Crime, St. Cloud, France, May 1988. *International Documentation on Organised and Economic Crime*. USA, Lexington Books, 1988. 726 p.
8. Conclusions and recommendations of the international conference on preventing and controlling money-laundering and the use of the proceeds of crime: a global approach. URL: <http://www.imolin.org/imolin/courmaye.html/>

Надійшла до редколегії 23.04.2021 р.

